

Rudens nuspalvintu Panemunių regioninio parko pažinimo keliu...

Minėdami Pasaulinę turizmo dieną, š. m. rugsėjo 27 d. mes, Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centro kolektyvo nariai, kartu su VšĮ Švenčionių verslo ir turizmo informacijos centro specialistais, Švenčionių r. turizmo organizatoriais bei savivaldybės atstovais, išvykome pasižvalgyti po Panemunių regioninį parką panorėję ne tik artimiau susipažinti su Nemuno žemupio kraštovaizdžiu bei kultūros paveldo vertybėmis, bet ir siekdami kelti savo darbuotojų bei kitų suinteresuotų mūsų rajono specialistų kvalifikaciją – tai pagal sau iškeltus veiklos tikslus mūsų Centro kolektyvas jau stengiasi daryti ne pirmus metus siūlydamas visuomenei pakeliauti dviračiais ir susipažinti su gimtuoju Švenčionių kraštu. Visgi nors retkarčiais, pasitaikius tinkamai progai, norisi pasižvalgyti ir kitur, po tolimesnes mūsų šalies vietas - juk rūpi, kokiais rūpesčiais gyvena, kaip dirba kitų Lietuvos regionų turizmo organizatoriai, kuo įdomus ar savitas jų kraštas. Todėl prisimindami dar taip neseniai organizuotos įsimintinos kelionės akimirkas, norėtume savo kraštiečiams bent glaustai pristatyti šios saugomos teritorijos pažintinius objektus.

Po daugiau nei 2,5 val. trukusios kelionės mikroautobusu, pirmiausia pasiekėme 17 a. pradžios Lietuvos renesanso architektūros paminklą - Raudondvario dvarą (Kauno r.), stūksantį Nevėžio dešiniajame krante, šalia Nevėžio ir Nemuno santakos. Daugel šeiminingų turėjo šis architektūrinis ansamblis, tačiau ryškiausiai jame išlikę paskutiniųjų dvaro valdytojų grafų Tiškevičių giminės veiklos pėdsakai. Po 1831 m. gaisro, sudegus mediniams dvaro pastatams, grafas Benediktas Emanuelis Tiškevičius statydino naują jau mūrinį dvaro ansamblį, prie kurio dirbo garsūs to meto architektai. Dabar Raudondvario pilyje - Kauno rajono muziejus, kuriame vyksta įvairūs meniniai ir kultūriniai renginiai, be to, čia įkurtas ir kompozitoriaus Juozo Naujalio memorialinis muziejus. Viešėdami Raudondvario pilyje, suspėjome aplankyti ir kaip tik tomis dienomis vykusią tarptautinę egzotinių augalų parodą „Žali horizontai“, kurioje pamatėme gausybę neregėtų įvairiausių gėlių bei kitų augalų rūšių.

Po apsilankymo Raudondvaryje pasiekus buvusią laikinąją Lietuvos sostinę – Kauną, mus pasitiko Panemunių RP vyriausiasis specialistas Aidas Mozūraitis, kuris lydėjo mūsų grupę visos likusios ekskursijos metu iki pat Šilinės miestelyje įsikūrusio Panemunių RP lankytojų centro pakeliui supažindindamas su įdomiaisiais šio regioninio parko objektais.

Gido lydimi, pirmiausia aplankėme Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią, stovinčią kairiajame Nemuno krante, Zapyškio miestelyje (Kauno r.). Senoji bažnyčia - gotikinės architektūros paminklas, saugojamas ir globojamas valstybės. Rašytiniai šaltiniai byloja, kad šventovė statyta dar 16 a., todėl įvairūs istoriniai įvykiai paliko gilius pėdsakus jos gyvenime, gamta taip pat ne kartą buvo negailestinga – statinį dažnai niokojo Nemuno potvyniai, o 1946 m. didžiulio potvynio ledai apgriovė bažnyčią ir senųjų Zapyškio kapinių koplyčią, išvertė apie bažnyčią augusius senus gluosnius. Amžiams bėgant, šis objektas daug kartų remontuotas, tačiau iki šiol jis laikomas vienu unikaliausių gotikos pavyzdžių Lietuvoje. Bažnyčioje išliko būdingiausi gotikos bruožai: artima kvadratumui vienanavė erdvė, masyvumas, dominuojantis aukštas dvišlaitis raudonas stogas su kukliais puošybiniais elementais. Apmaudu, tačiau šiuo metu ji nebeveikia, todėl pasigrožėti ja galėjome tik iš išorės.

Toliau mūsų kelias pasuko Pavilkijo kaimo (Šakių r.) link, kuriame įrengtas keltas per Nemuną. Į Vilkiją (Kauno r.) keltas kelia nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, todėl juo naudojantis galima sutaupyti brangaus laiko, nes pasiekti kitą Nemuno krantą tetruko kelias minutes, o keliaujant automobiliu būtų tekę keliauti per Jurbarką ar Kauną darant papildomų kelių dešimčių kilometrų lankstą. Dešiniajame Nemuno krante mus pasitiko Vilkijos miestelis, nutolęs nuo Kauno apie 25 km. Dar nuo 1364 m. minimas miestelis - urbanistikos paminklas, savitas kalvų miestas, išsidėstęs Vilkijos kalvagūbryje (80–90 m virš jūros lygio). Pro Vilkiją ėjo sausumos ir vandens prekybos keliai *Vilnius-Karaliaučius*, kas skatino gyvenvietės augimą. Vilkijos pavadinimas atsirado tada, kai žmonės, gyvenantys kitoje Nemuno pusėje, girdėjo toje vietoje, kur dabar yra Vilkijos apylinkės, staigiančias gaujas vilkų. Nuo to laiko šis kraštas vadinamas Vilkija, o pavadinimas galėjęs kilti iš žodžių junginio *vilky gauja*. Bėlieka pridurti, kad su šia vietoje siejasi ir žinomų žmonių gyvenimai: Vilkijoje gyveno tautosakininkas Antanas Juška, gimnazijoje mokėsi rašytojas Petras Cvirka ir kt.

Nustebinti gana statokose kalvose išsidėsčiusių Vilkijos pastatų, pasigrožėję išpūdingu jos kraštovaizdžiu bei neseniai sutvarkytu miesto parku, netrukome pasiekti Seredžių (Jurbarko r.),

įsikūrusį vaizdingoje vietoje, šalia Nemuno ir Dubysos santakos. Viduramžiais ties dabartiniu Seredžiumi, Nemuno ir Dubysos santakoje, ant Palocėlių piliakalnio stovėjo kryžiuočių pilis (Dubysos pilis). Tais laikais vietovė buvo svarbus lietuvių gynybos punktas – ant netoliese esančio Seredžiaus piliakalnio, dar vadinamo Palemono vardu, stovėjo Pieštės pilis. Pasak vienos legendos, Nerono valdymo laikais iš Romos pabėgęs jo giminaitis Palemonas čia radęs prieglobstį. Čia buvo garsi senovės lietuvių šventvietė, vėliau stovėjo Pieštės pilis, kurią kryžiuočiams pavyko sudeginti tik sugriovus Kauno pilį 1363 m.; pilis buvo atstatyta 1412 m., tačiau 15 a. pabaigoje sunyko. O čia vėliau, 16 a. viduryje, susikūrusio miestelio vardas kildinamas nuo slavybės *sereda* („trečiadienis“) – dienos, kuomet vykdavo savaitiniai turgūs. Miestelis turėjęs turgaus, vėliau ir prekymečių privilegiją. Iki 17 a. jis buvo svarbus prekybos centras prie Nemuno, čia gyveno daug pirklių ir amatininkų. 1829 m. vanduo nuplovė dalį šlaito, kurio papėdėje stovėjo nemažai namų ir Seredžiaus bažnyčia – viskas nugarmėjo su potvynio vandenimis.

Savotišku išbandymu kai kuriems iš mūsų tapo kopimas į gana aukštą Palemono piliakalnį, tačiau nuo jo atsivėrusi įspūdinga Nemuno ir Dubysos apylinkių bei Seredžiaus miestelio panorama rudens fone atpirkio visus patirtus sunkumus. Pasižvalgę po Seredžiaus apylinkes, vėl pasukome į vakarų pusę magistraliniu keliu *Kaunas – Jurbarkas*, slėniu vingiuojančiu šalia Nemuno.

Nespėję gerokai nutolti nuo Seredžiaus, po trumpos kelionės sustojome prie 19 a. statyto romantizmo stiliaus liudininko - Belvederio dvaro. Šį dvarą iš Tiškevičių apie 1820 m. nusipirko Kleopas Burba. Jam 1830 m. ant aukšto Nemuno kranto pastačius rūmus (prancūzų architekto projektas) su bokšteliu, iš kurio matyti gražus vaizdas, dvaras pavadintas Belvederiu (itališkai *belvedere* – „gražu žiūrėti“). Belvederio dvaro sodybos kompleksas turi architektūrinę ir urbanistinę vertę. Asimetriškai dviejų aukštų rūmai stovi ant aukšto šlaito pakraščio, nuo kurio matomas Nemuno slėnis. Į rūmus galima patekti iš šlaito apačioje einančio vieškelio siaurais laiptais, turėjusiais 365 pakopas (ko gero, sąsaja su dienų skaičiumi metuose). Dvaro architektūrinį ansamblį papildo rūmus supantis peizažinis parkas, susiliejantis su natūraliu mišku. Parko teritorijoje yra nedidelis tvenkinys, greta vietinių medžių ir krūmų parke auga nemažai svetimžemių: veimutinės pušys, europiniai maumedžiai, vakarinės tujos, glaustašakė paprastojo ąžuolo forma, didžialapė liepos karpystalapė forma, vėlyvoji ieva.

Metams bėgant ir pučiant istorinių permainų vėjams, keitėsi Belvederio dvaro šeimininkai, kol galiausiai 2005 m. dvaras buvo privatizuotas, tik labai gaila, kad šiuo metu jo būklė apgailėtina: ne vieną kartą buvo išplėštas, be to, nevykdomi jokie pastatų restauravimo darbai, todėl ši įspūdinga vieta (o tokių ir visoje Lietuvoje, kaip žinome, ne viena ir ne dvi – *aut. pastaba*) pamažu nyksta ir nebetenka savo žavesio.

Apgailestaudami dėl Belvederio dvaro sodybos likimo, vėl patraukėme į kelionę – šį kartą užsukome už 5,5 km esantį Klangių kaimą, kurio aukščiausioje vietoje - rašytojo Petro Cvirkos memorialinė sodyba-muziejus. Jaukią, medžių apsuptyje rymančią vienkiemio sodybą sudarė 4 pastatai, tik metams bėgant klijimas nugriuvo, tačiau išliko gyvenamasis namas, tvartas ir svirnas. Muziejuje eksponuojami Cvirkų šeimos baldai, buities reikmenys, ūkio padargai, čia veikia ir Veliuonos krašto etnografinė ekspozicija. Joje išvydome ir mums dar iki šiol nematytų įvairiausių buityje naudotų daiktų, pavyzdžiui, kad ir vaikišką vaikštynę... Šioje sodyboje mus svetingai sutiko ir apie P. Cvirką, jo šeimą bei vaikystę nuotaikingai papasakojo rašytojo dukterėčia, muziejaus prižiūrėtoja Kristina Ragaliauskienė.

Aplankę lietuvių literatūros klasiko tėviškę, patraukėme Veliuonos link, o šią pasiekę, nepamiršome užkopti ir į vieną iš dviejų Veliuonos piliakalnių. Veliuonos piliakalnių kompleksą, esantį prie pat pagrindinės Gedimino gatvės, sudaro Pilies (Ramybės) kalnas ir Gedimino kapo kalnas. Pasakojama, kad ant Pilies kalno stovėjusi Veliuonos (Junigedos) pilis (seniausia žinoma pilies statybos data – 1291 m.). Be to, manoma, kad ant kito kalno palaidotas Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas. Taip pat tikinama, kad priešai čia pirmą kartą panaudojo šaunamąjį ginklą, ir nuo jo žuvo Gediminas. Tačiau, pasak ekskursijos gido, drąsiai teigti šių faktų tikroviškumą rizikinga, nes jiems patvirtinti nerasta svarių įrodymų. O tai, kad Veliuona – vienas svarbiausių kovų prieš kryžiuočius Lietuvos gynybos punktų, įrodymų apstu, juk neveltui daugelio rašiusiųjų istorijos mylėtojų ji buvo vadinama *Lietuvos Troja*.

Perėję Pilies kalnu ir nusileidę kitoje jo pusėje, už nugaros palikę tarpukalnės slėniu vingiuojančią Veliuonėlę, skiriančią didingą piliakalnių gynybinį kompleksą, pasiekėme Veliuonos dvaro parką. Čia mūsų dėmesį prikaustė išlikę senųjų dvaro rūmų vartų fragmentai, maumedžiai,

didžiosios tujos, glaustašakiai ąžuolai ir kiti reti medžiai, iš kurių labiausiai išsiskyrė du stambiausi Baltijos šalyse gelsvažiedžiai tulpmedžiai. Anot Panemunių RP specialisto žodžių, gražiausi šie medžiai birželio - liepos mėnesiais, kada pasipuošia aromatingais tulpės žiedų primenančiais žiedais. Kadangi nė vienas iš mūsų nebuvo savo akimis matę šių retų žydinčių medžių, beliko puoselėti viltį, kad galbūt tokia laimė kada nors dar nusišypsos.

Susipažinę su parko augalijos įvairove, priartėjome prie rūmų, statytų 1818 – 1820 m. Šie rūmai – vieni didžiausių ir gražiausių medinių klasicistinių dvarų rūmų Lietuvoje. Veliuonos dvaras, ilgą laiką buvęs karališkasis dvaras, 19 a. pr. atiteko Žemaičių seniūnui J. Poniatovskiui, vėliau - bajorams Zaleskiams, iš kurių labiausiai išgarsėjo 1852 m. Veliuonos dvare gimęs Vladislovas Zaleskis, tapęs Tebų (Graikija) arkivyskupu, popiežiaus apaštalinium nuncijumi. Dabar dvaro rūmuose veikia Veliuonos krašto istorijos muziejus, supažindinantis su archeologiniais radiniais, šimtą metų skaičiuojančios mokyklos klase. 2000 m. rūmai ir parkas buvo grąžinti paveldėtojai Olgai Vakselytei-Larson, paskutinio savininko (iki nacionalizacijos) A. Vakselio dukrai.

Atsisveikinę su Veliuonos dvaro rūmais ir pėstute įveikę įkalnę, priartėjome prie visai šalia, nuo aukštokos kalvos į Nemuną žvelgiančios Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios, pastatytos 1644 m. Į dangų kylanti Veliuonos bažnyčia – architektūros paminklas, turintis renesanso ir gotikos stiliaus bruožų. Besidomėdami šio statinio istorija, sužinojome, kad pirmoji bažnyčia Veliuonoje buvo funduota Vytauto Didžiojo ir Jogailos dar 1416 m., tačiau Vytauto laikų bažnyčia neišliko. Dabartinės bažnyčios fundatorius – LDK kancleris Albrechtas Stanislovas Radvila. 1644 m. jo rūpesčiu ir lėšomis, taip pat įpareigojus miestiečius ir net apylinkės dvarų baudžiauninkus skirti lėšų bažnyčios rekonstrukcijai, Vytauto laikų šventovė buvo perstatyta, gotikinį jos mūrą apvilkus renesanso architektūros formomis. Vėlesnės rekonstrukcijos pastatą nedaug tepakeitė, tik jo vidų, kaip ir daugumoje Lietuvos bažnyčių, amžių bėgyje užpildė puošnių barokinių altorių ansamblis. Pergyvenusi neramų reformacijos laikotarpį, gerokai sumažinusi bažnyčios valdas, Veliuonos parapija pradėjo atgimti 17 a. viduryje. Dabartinį bažnyčios kompleksą sudaro klebonija, parapijos namai, du ūkiniai pastatai ir šventoriaus tvora su vartais.

Veliuonos bažnyčioje yra daug meno vertybių, datuojamų nuo 17 a. vidurio. Vertingi 18 a. datuojami mediniai, drožinėti barokiniai altoriai. Unikalus Veliuonos bažnyčios vargonai, pastatyti žymiausio 19 a. vargonų meistro J. Radavičiaus. Bažnyčioje yra net septyni altoriai, iš kurių ypač išsiskiria centrinis barokinis altorius su puošniomis ažūrinėmis kolonomis, interjerą puošia žymių dailininkų tapyti paveikslai. Kai kurie bažnyčioje išlikę senosios dailės kūriniai, liturginiai drabužiai, bažnytinės knygos su etnografo Antano Juškos ranka padarytais įrašais, bažnyčios rekonstrukcijos projektai rūpestingai saugomi bažnyčios bokštelyje įrengtame muziejuje. Bažnyčios šventoriuje – 19 a. kultūros veikėjų brolių tautosakininko, etnografo, leksikografo Antano ir kalbininko Jono Juškų kapai (jų palaikai pervežti iš Kazanės 1991 m.).

Lankydamiesi dažno keleivio akį traukiančioje šventovėje, nepraleidome progos pasidairyti po Veliuonos miestelio apylinkes žvelgdami žemyn pro medinio bažnyčios bokšto langelius.

Sparčiai vakarėjant, pavažiavę maždaug 11 km, pasiekėme Raudonę, garsėjančią raudonų plytų pilimi. Mūrinis pilies kompleksas yra išlaikęs senąją „U“ formą, penkis bokštus, kurių įspūdingiausias – cilindrinis, 33,5 m aukščio bokštas. Raudonės pilį 16 a. ketvirtajame ketvirtyje pastatė miškų valdytojas ir pirklys Krišpinas Kiršenšteinas. Pilis 17-19 a. ne kartą buvo rekonstruota. Dabartinę išvaizdą pilis įgavo po 19 a. viduryje atliktos rekonstrukcijos. 20 a. 7-ame dešimtmetyje Raudonės pilis buvo atstatyta, joje įkurta pagrindinė mokykla, kuri, beje, yra vienintelė mokykla Lietuvoje, veikianti pilyje. Sezono metu lankytojai leidžiami į pilies bokštą, todėl ir mes panorome apžvelgti atsiveriančią Raudonės apylinkių panoramą, įrėmintą besileidžiančios saulės spinduliuose.

Pirmųjų vakaro sutemų palengva glėbiama mus pasitiko paskutinė pilis - Pilies I kaime rymantis Panemunės pilies kompleksas – tai jau 400 metų skaičiuojantis renesanso stiliaus architektūros paminklas, dabar priklausantis Vilniaus dailės akademijai. Nors rezidencinė mūrinė Panemunės pilis pastatyta jau pasibaigus kovų su kryžiuočiais epochai, vis dėlto jai buvo lemta tapti daugelio svarbių valstybės istorijos įvykių liudininke. Manoma, kad pilis pradėta statyti 1604 m. pagal olandų kilmės architekto Petro Nonharto – vieno iš garsiausių tuo metu Lietuvoje dirbusių architektų – brėžinius, o amžiams bėgant ir keičiantis šeiminkams, ne kartą rekonstruota. Iš

pradžių pilis vadinosi Panemunės vardu pagal dvarą, kurio žemėse pastatyta. Vėliau ją perėmus Gelgaudams, ji vadinta Gelgaudų pilimi. Po 1831 m. sukilimo pasikeitus savininkams prigijo Zamkaus vardas. XX a. pradžioje netoliese įsikūrus Vytėnų kaimui, pradėta vadinti Vytėnų pilimi. Šiuo metu vėl vadinama pirminiu savo vardu. Greta pilies yra senas, jau sulaukėjęs parkas (15,62 ha) su 5 kaskadiniais tvenkiniais, tačiau jis labai nukentėjo pokario laikais iškirtus šimtmetes liepas ir kitus medžius.

Nors pilis šiuo metu rekonstruojama, ji lankoma, todėl ir mes pasivaikščiojome pilies kiemeliais, pasižvalgėme po jos rūsius, aplankėme Vilniaus dailės akademijos studentų darbų parodą, o paskui nelengvai stačiais laiptais pasiekę pilies bokštą, pasidairėme po apylinkes.

Pažintinės kelionės atomazga – atvykimas į Panemunių RP lankytojų centrą, įsikūrusį gana įspūdingame pastate – 18 a. menančioje Šilinės smuklėje. Čia galėjome įsitikinti, kad senoviniame, puikiai restauruotame name telpa daugybė eksponatų, atspindinčių vietos gyventojų būtį ir buitį. Susipažindami su lankytojų centru, buvome maloniai nustebinti, kaip įrengtoje ekspozicijoje „Nemunas ir gyvenimas prie jo“ išsamiai atskleistas žmonių gyvenimas prie didžiausios šalies upės. Kitos ekspozicijos „Nemunas maitina, šildo ir rengia“ dėka sužinojome, kad Nemunas nuo gilios senovės maitino žmones, nes žvejyba, laivyba, sielininkystė, laivadirbystė – tradiciniai upės pakrančių gyventojų amatai, apie kuriuos byloja senos fotografijos, įvairūs daiktai bei įrankiai, naudoti mūsų senelių ir prosenelių žvejų: senoviniai žvejybos įrankiai, tinklai, plūdurai, valtys, vandens kelią žymėję ženklai. Taip pat pravartu paminėti dar vieną svarbią detalę: viena seniausių Nemunu plukdomų prekių buvo mediena. Be to, pasak specialisto A. Mozūraičio pasakojimo, Nemunas visada buvo natūrali gamtinė kliūtis, ribojusi skirtinguose krantuose gyvenančių žmonių bendravimą, o persikelti į kitą upės krantą buvo galima tik luotais, valtimis ar keltais. Tokia natūrali gamtinė kliūtis nulėmė abipus upės gyvenančių žmonių etninius skirtumus bei papročius.

Susipažinę su tądien aplankytos saugomos teritorijos lankytojų centru ir jo turiningomis ekspozicijomis, išsiruošėme į gana ilgą kelionę namų link pakeliui vis dalindamiesi patirtais įspūdziais. Prisimindami turiningai praleistą laiką, dar kartą dėkojame lydėjusiam gidui, vyr. specialistui Aidui Mozūraičiui, padėjusiam mums suvokti šios vietovės istorinę ir kultūrinę vertę bei pasigėrėti gamtos sukurtu nepakartojamu Nemuno krašto rudens peizažu - abipus didžiausios šalies upės siaura juosta besidriekiančiu regioniniu parku, kuris išsiskiria stačiuose šlaituose įrėmintu natūraliu slėniu, pasidabinusiu piliakalnių, pilių ir dvarų sodybų gausa. Visai tai išvydę prieš savo akis, supratome, kodėl Panemunių RP kraštovaizdžio įvairovę atspindi tokia geomorfologinių ir kraštovaizdžio draustinių gausa. Nuo savęs norėtume pridurti, kad būtent šiuo metų laiku įvairiaspalvių medžių vainikuose įrėmintas Nemunas ir jo apylinkės ypač gražios - šiltų ir šaltų spalvų kontrastas išryškina ir pagyvina aplinkos panoramą.

Atgaivinus prisiminimus apie per eilę metų kartu su kolegomis aplankytas įvairias Lietuvos vietas, norisi akcentuoti, kad savo šalyje nestokojame itin gražių ir ypatingų vietų, kuriose giliai jaučiama tiek kultūrinė, tiek istorinė aura (o ją ypač pajutome ir mes tąkart keliaudami vadinamuoju Rojaus keliu - bene vaizdingiausiu keliu Lietuvoje), ir tuo turėtume džiaugtis bei didžiuotis, o savo kraštiečius norime paraginti surasti laiko ir prisijungti prie mūsų – ateityje pakeliauti Kaltanėnų ugdymo ir turizmo siūlomais maršrutais tiek po gimtąjį Švenčionių kraštą, tiek po kitas Lietuvos vietas dalyvaujant visuomenei organizuojamuose turizmo renginiuose.

Šio renginio nuotraukas galite rasti čia:

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.968398443185750.1073741915.205971792761756&type=1>